

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 391

Gospodarka lokalna w teorii i praktyce

Redaktorzy naukowi
Ryszard Brol
Andrzej Raszkowski
Andrzej Sztando

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kożuchowska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Justyna Mroczkowska
Łamanie: Comp-rajt
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-509-4

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Wanda Maria Gaczek: Szanse i zagrożenia rozwoju wielkomiejskich obszarów funkcjonalnych na przykładzie Aglomeracji Poznańskiej	11
Danuta Stawasz: Trendy zagospodarowania przestrzeni polskich miast – przyczyny i konsekwencje dla ich rozwoju	23
Florian Kuźnik: Zarządzanie efektywnością miejskich usług publicznych	32
Artur Myna: Uwarunkowania przestrzennego zróżnicowania kosztów utrzymania wielorodzinnych zasobów mieszkaniowych	40
Adam Drobniak, Klaudia Plac: <i>Urban resilience</i> – studia przypadków oceny ekonomicznej prężności miejskiej	49
Andrzej Raczyk, Iwona Majkowska: Problemy identyfikacji gmin o zdominowanej strukturze gospodarki	62
Ewelina Szczech-Pietkiewicz: <i>Smart city</i> – próba definicji i pomiaru	71
Katarzyna Peter-Bombik, Agnieszka Szczudlińska-Kanoś: Zarządzanie partycypacyjne we wspólnotach lokalnych	83
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Gminy wiejskie jako beneficjenci środków z UE w latach 2007–2013 na przykładzie województwa mazowieckiego	92
Andrzej Raszkowski: Zestawienie silnych i słabych stron Dzierżoniowa oraz kluczowych zadań do realizacji w świetle badań ankietowych	101
Cezary Brzeziński: System planowania przestrzennego jako bariera realizacji komponentu miejskiego polityki spójności w Polsce	110
Justyna Danielewicz: Współpraca na obszarach wiejskich na przykładzie funkcjonowania lokalnej grupy działania Fundacja Rozwoju Gmin „PRYM”	119
Sylwia Dolzblasz: Otwartość transgraniczna placówek usługowych w mieście podzielonym Gubin/Guben	128
Eliza Farelnek: Innowacyjność w procesie rewitalizacji obszarów miejskich	137
Anna Grochowska: Zagrożenia i konflikty w zakresie zagospodarowania przestrzennego na terenie Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich	147
Kamila Juchniewicz-Piotrowska: Decyzja o warunkach zabudowy jako przyczyna braku ładu przestrzennego	156
Alina Kulczyk-Dynowska: Przestrzenne i finansowe aspekty funkcjonowania Białowieskiego Parku Narodowego	167
Sławomir Olko: Rola klastrów w przemysłach kreatywnych w rozwoju miast ...	175
Katarzyna Przybyła: Poziom życia w wybranych miastach województwa śląskiego	183
Justyna Adamczuk: Rola szkół wyższych w kreowaniu wizerunku miast. Studium przypadku Jeleniej Góry i Wałbrzycha	193

Marta Kusterka-Jefmańska: Jakość życia a procesy zarządzania rozwojem lokalnym	202
Arkadiusz Talik, Remigiusz Mazur: Prawne instrumenty kształtowania podatków lokalnych przez gminy (na przykładzie podatku od nieruchomości)	211
Ewelina Julita Tomaszewska: Możliwości wsparcia rozwoju gminy w programie rozwoju obszarów wiejskich 2014–2020	220
Piotr Paczowski: Znaczenie i wpływ kapitału społecznego na rozwój lokalny	229
Maciej Turała: Ocena wpływu zmiany regulacji na zdolność gmin w Polsce do obsługi i zaciągania zobowiązań	239
Lech Jańczuk: Samorząd terytorialny jako benchmark ładu zintegrowanego w procesie rozwoju zrównoważonego	248
Jacek Witkowski: Rola walorów przyrodniczych w rozwoju lokalnym w świetle dokumentów strategicznych na przykładzie wybranych gmin Lubelszczyzny	257
Bożena Kuchmacz: Partnerstwo trójsektorowe jako źródło lokalnego kapitału społecznego	266
Agnieszka Krześ: Znaczenie zasobów endogenicznych w rozwoju Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego – wybrane aspekty	275
Katarzyna Wójtowicz: Przejawy naruszeń zasady adekwatności w procesie decentralizacji zadań publicznych w Polsce	284
Ewa M. Boryczka: Współpraca sektora publicznego, prywatnego i społecznego w procesie rewitalizacji obszarów centralnych polskich miast	292
Paweł Zawora: Instrumenty rozwoju lokalnego wykorzystywane w samorządach gminnych	302

Summaries

Wanda Maria Gaczek: Opportunities and threats for the development of urban functional areas – example of the Poznań agglomeration	11
Danuta Stawasz: Trends of Polish cities land planning – causes and consequences for their development	23
Florian Kuźnik: Managing the effectiveness of urban public services	32
Artur Myna: Conditions of spatial diversity of maintenance costs in multi-family dwelling stock	40
Adam Drobnik, Klaudia Plac: Urban resilience – case studies of economic urban resilience assessment	49
Andrzej Raczyk, Iwona Majkowska: Problems in the identification of communes with dominated economic structure	62
Ewelina Szczech-Pietkiewicz: Smart City – definition and measurement attempt	71

Katarzyna Peter-Bombik, Agnieszka Szczudlińska-Kanoś: Participatory management in local communities	83
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Rural communes as beneficiaries of EU funds in 2007-2013 on the example of Mazowieckie Voivodeship	92
Andrzej Raszkowski: Strengths and weaknesses of Dzierżoniów and the key tasks to be implemented in the light of survey research	101
Cezary Brzeziński: Spatial planning system as a barrier to the realization of urban component of cohesion policy in Poland	110
Justyna Danielewicz: Cooperation in rural areas. The case of local Action Group "Prym"	119
Sylvia Dołzblasz: Transborder openness of service providers in the divided city of Gubin/Guben	128
Eliza Farelnek: Innovativeness in the process of urban revitalization	137
Anna Grochowska: Threats and conflicts in the field of spatial planning in the Wałbrzych Sudeten Landscape Park	147
Kamila Juchniewicz-Piotrowska: Planning permission as the reason for the lack of spatial organization	156
Alina Kulczyk-Dynowska: The spatial and financial aspects of functioning of Białowieża National Park	167
Sławomir Olko: Role of clusters in creative industries in the development of cities	175
Katarzyna Przybyła: Living standards in chosen Silesian cities	183
Justyna Adamczuk: The role of universities in city image creating. Case study of Jelenia Góra and Wałbrzych	193
Marta Kusterka-Jefmańska: Quality of life vs. processes of local development management	202
Arkadiusz Talik, Remigiusz Mazur: Legal instruments of local taxes shaping by municipalities (on the example of real estate tax)	211
Ewelina Julita Tomaszewska: The possibility of supporting the development of a community in the 2014-2020 Rural Development Programme	220
Piotr Paczowski: The significance and impact of social capital on the local development	229
Maciej Turała: Assessment of regulation change impact on Polish communes' capacity to service liabilities	239
Lech Jańczuk: Local government as the benchmark of integrated governance in the process of sustainable development	248
Jacek Witkowski: The role of natural values in the local development in the light of the strategic documents on the example of selected Lublin communes	257
Bożena Kuchmacz: Three sector partnership as a source of local social capital	266

Agnieszka Krześ: The significance of endogenous resources for the development of Wrocław Metropolitan Area – chosen aspects	275
Katarzyna Wójtowicz: Manifestations of adequacy violations in the process of fiscal decentralization in Poland	284
Ewa M. Boryczka: Cooperation between public, private and social sectors in the process of revitalization of the city centers in Poland	292
Paweł Zawora: Means used by local governments to enhance local development	302

Sylwia Dolzblasz

Uniwersytet Wrocławski

e-mail: sylwia.dolzblasz@uni.wroc.pl

**OTWARTOŚĆ TRANSGRANICZNA
PLACÓWEK USŁUGOWYCH
W MIEŚCIE PODZIELONYM GUBIN/GUBEN**

**TRANSBORDER OPENESS OF SERVICE PROVIDERS
IN THE DIVIDED CITY OF GUBIN/GUBEN**

DOI:10.15611/PN.2015.391.13

Streszczenie: Celem opracowania jest analiza otwartości transgranicznej placówek usługowych w mieście podzielonym Gubin/Guben na granicy polsko-niemieckiej. Badaniem objęto 320 firm z sektora usług, zlokalizowanych zarówno w polskiej, jak i w niemieckiej części miasta. Analizie poddano lokalizację, rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej oraz cechy transgranicznej otwartości firm (m.in.: posiadanie szyldu w języku kraju sąsiedniego, możliwość porozumienia w języku obcym, możliwość płatności w walucie kraju sąsiedniego), świadczące o nastawieniu się na klientów z drugiej strony granicy. Przeprowadzone badanie wykazało dużą asymetrię otwartości transgranicznej. Wyraźnie większą otwartością charakteryzowały się firmy po polskiej stronie, natomiast placówki usługowe po stronie niemieckiej w niewielkim stopniu wykazywały nastawienie na klientów ze strony polskiej.

Słowa kluczowe: pogranicze polsko-niemieckie, miasta podzielone, relacje transgraniczne, sektor usług.

Summary: The aim of this study was to analyse the transborder openness of service providers in the divided city of Gubin/Guben on the Polish-German border. To assess the level of openness of firms to clients from the other side of the border, four transborder categories have been examined (e.g. offers in the language of the neighbour, the possibilities of payment in the neighbour's currency, the knowledge of the language). The analysis has shown a significant asymmetry in this respect. Whereas in the Polish part of the city the high level of transborder openness was observed, in the German unit the openness was hardly noticed.

Keywords: Polish-German borderland, divided city, cross-border relation, service sector.

1. Wstęp

Artykuł podejmuje zagadnienie otwartości transgranicznej firm usługowych działających w miastach podzielonych granicą państwową. Kwestia otwartości firm na klientów z drugiej strony granicy jest jednym z elementów relacji transgranicznych, a zarazem stanowi wyraz uwarunkowań i relacji obserwowanych w mieście. Istotne wydaje się przy tym, iż analiza zachowania firm pozwala na opisanie procesów oddolnych, które są w dużej mierze niezależne od działań podejmowanych przez władze lokalne.

Celem badania była ocena otwartości transgranicznej placówek usługowych na obszarze miasta podzielonego Gubin/Guben na granicy polsko-niemieckiej. Celem było ponadto porównanie zidentyfikowanych cech przestrzeni instytucjonalnej polskiej i niemieckiej części miasta i określenie, czy z punktu widzenia otwartości transgranicznej są one symetryczne czy też asymetryczne. Badaniem objęto wszystkie firmy sektora usług (po stronie polskiej i niemieckiej) zlokalizowane w centrach obu miast (obszar badań został wydzielony przez ulice m.in.: Kołłątaja, Kunickiego, Żymierskiego, Piastowską oraz Alte Poststrasse, Lohmuhlenweg, Gasstrasse, Grünstrasse, Uferstrasse)¹. W efekcie inwentaryzacja terenowa przeprowadzona przez autora w 2011 r. objęła 320 podmioty. Na jej podstawie uzyskano dla każdej placówki usługowej dane o jej lokalizacji, rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej oraz o czterech cechach otwartości na klientów z drugiej strony granicy państwowej: występowanie szyldu w języku kraju sąsiedniego, dostępność materiałów marketingowych w języku kraju sąsiedniego (np. ulotki, cennik), możliwość płatności w walucie kraju sąsiedniego i podstawowa znajomość języka kraju sąsiedniego wśród pracowników. Wymienione powyżej cztery kategorie otwartości transgranicznej zostały dobrane przez autora z uwagi na możliwość przedstawienia za ich pomocą, czy firmy sektora usług w swojej działalności biorą pod uwagę zaspokajanie nie tylko popytu lokalnego, lecz także popytu na produkty i usługi wśród mieszkańców miasta sąsiedniego znajdującego się po drugiej stronie granicy państwowej.

Z uwagi na fakt, iż bariera kulturowa i językowa jest wciąż wyraźnie odczuwalna na granicy polsko-niemieckiej, a kompetencje językowe są bardzo ważnym elementem ją zmniejszającym, w toku realizacji badania dobrano wyżej wymienione cztery kategorie otwartości transgranicznej. Występowanie tych cech wyraźnie świadczy, iż firmy w swych działaniach marketingowych biorą pod uwagę klientów z drugiej strony granicy. Dwujęzyczny szyld i materiały marketingowe ułatwiają wybór odpowiedniej placówki oraz produktów i usług. Cechy te można uznać za widoczne przejawy otwartości transgranicznej. Natomiast możliwość płat-

¹ Badaniem nie objęto podmiotów nieoznaczonych i niedostępnych z ulicy, działających np. w prywatnych mieszkaniach. Analiza nie objęła także supermarketów, gdyż znajdowały się one poza obszarem badania.

ności w walucie kraju sąsiedniego i porozumienia się w języku sąsiada ułatwiają przeprowadzenie transakcji w wymiarze praktycznym. Przy tym wydaje się, iż dla firm znajomość języka wśród pracowników jest cechą najtrudniejszą w realizacji.

2. Transgraniczna turystyka zakupowa w ujęciu teoretycznym

W miarę postępów globalizacji i integracji rola granicy jako bariery się zmniejsza. W sytuacji sprzyjających warunków jej negatywne efekty są odczuwalne tylko nieznacznie, jednakże nie znika ona zupełnie [Ackleson 2005]. Nawet w obszarach silnie zintegrowanych, jak na przykład w przestrzeni Unii Europejskiej, zawsze stanowi pewną barierę [O'Dowd 2010; Bygvrå, Westlund 2004]. Charakterystyczne wydaje się, iż granica państwowa może jednocześnie stanowić przeszkodę, ale także pewnego rodzaju szansę. Równocześnie mogą być odczuwane jej negatywne i pozytywne efekty, a lokalizacja przygraniczna może stanowić czynnik rozwoju [Gerber, Lara, de la Parra 2010; Reitel 2006].

Miasta podzielone są szczególnie predystynowane do odczuwania zarówno pozytywnych, jak i negatywnych konsekwencji lokalizacji przygranicznej. Peryferyjne położenie miast granicznych z reguły ma negatywny wpływ na ich rozwój, dotyczy to zresztą całych regionów przygranicznych [Roper 2007; Vaishar i in. 2013]. Wydaje się jednak, iż procesy integracji w Europie stanowią szansę dla tych miast i mogą się one stać miejscami o intensywnej współpracy transgranicznej, co powinno sprzyjać wspólnemu rozwiązywaniu problemów, ale także osiąganiu wspólnych celów rozwojowych [Dołzbłasz, Raczyk 2012], a ponadto przeciwdziałać peryferyjności [Knippschild 2011; Krätke 1999]. Jednakże należy przy tym pamiętać, iż dynamiczny rozwój współpracy transgranicznej z reguły nie przekłada się w sposób bezpośredni na rozwój gospodarczy, który generowany jest przez cały konglomerat czynników wewnętrznych i zewnętrznych [Krätke, Borst 2007]. Z pewnością jednak sprzyja integracji dwóch części miasta podzielonego (w wymiarze przestrzennym, społecznym, gospodarczym). W tym kontekście należy podkreślić, iż intensywność wymiany między obszarami po obu stronach granicy wcale nie musi być związana z postępującą konwergencją ich struktur, ale wręcz przeciwnie, może być silnie związana z dużymi różnicowaniami społeczno-ekonomicznymi [Arreola 1996; Topaloglou i in. 2005].

Przygraniczna turystyka zakupowa stanowi istotny wymiar relacji transgranicznych o bardzo praktycznym charakterze. Ich kierunek, natężenie, koszyk dóbr i usług itp. zależą od aktualnych uwarunkowań istniejących w krajach sąsiednich. Istotną rolę odgrywają oczywiście warunki polityczne oraz elementy ściśle związane z turystyką zakupową, takie jak m.in. poziom cen po obu stronach granicy, siła nabywcza mieszkańców, możliwości transportowe. W kształtowaniu mobilności konsumentów bardzo ważną kwestią są rzeczywiste i emocjonalne różnice, mające wpływ na poziom poczucia obcości. Zarówno zbyt duże różnice, jak i ich brak po-

wodują redukcję mobilności konsumentów [Van der Velde, Spierings 2010]. Należy podkreślić, iż turystyka zakupowa z uwagi na różne warunki po obu stronach granicy z reguły ma charakter asymetryczny, jednakże nie jest on statyczny i może ulegać zmianom [Leimgruber 2005].

Turystyka zakupowa może stanowić podstawę gospodarczą funkcjonowania obszarów/miast przygranicznych, generując znaczną część przychodów firm. Może być jednym z elementów generujących zachowania kooperacyjne, zarówno ze strony władz miejskich ułatwiających różnego rodzaju praktyki transgraniczne (np. poprzez politykę transportową), jak i firm oraz mieszkańców (np. współpraca firm, wspólne działania mieszkańców). Jednak występowanie turystyki zakupowej może powodować negatywne nastawienie, np. wśród przedsiębiorców, w sytuacji gdy mieszkańcy robią zakupy i korzystają z usług po drugiej stronie granicy, obniżając zatem dochody firm rodzimych. W tym kontekście najbardziej pożądana wydaje się komplementarna struktura podmiotów gospodarczych, niegenerująca nasilenia postaw konkurencyjnych.

3. Uwarunkowania otwartości transgranicznej placówek usługowych w Gubin/Guben

Analizując uwarunkowania funkcjonowania miast podzielonych, należy wziąć pod uwagę całe spektrum czynników, z których część wynika z cech sąsiadujących państw, a część ze specyfiki samych miast. Wśród czynników sprzyjających otwartości transgranicznej w mieście podzielonym Gubin/Guben należy wymienić lokalizację na obszarze Unii Europejskiej oraz strefy Schengen, przyjazne relacje polsko-niemieckie zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym oraz lokalnym, a także relatywnie intensywną współpracę transgraniczną realizowaną w ramach programów UE [Dołzbłasz 2013]. Pozytywne jest także, iż wśród samorządów z obszaru pogranicza zdecydowanie przeważa postrzeganie jednostek po drugiej stronie granicy w kontekście współpracy, a nie konkurencji [Dołzbłasz 2012]. Za negatywny czynnik uważany jest duży poziom dysproporcji społeczno-gospodarczych między Polską a Niemcami [First ESPON... 2013; Knippschild 2011]. Jednakże zróżnicowania te i powiązane z nimi różnice m.in. poziomu dochodów i cen po dwóch stronach granicy mogą mieć wpływ na intensyfikację powiązań i mobilności mieszkańców (np. dojazdy do pracy). Wciąż istotne, aczkolwiek malejące jest znaczenie barier historyczno-kulturowych (w tym językowych) [Polacy o Niemcach 2011]. Bariere stanowi także Nysa Łużycka, która rozdziela miasto od 1945 r., co ogranicza możliwość integracji przestrzennej obu jego części. Korzystny jest natomiast fakt funkcjonowania mostu w punktach centralnych miast. Obie części miasta charakteryzują się względną symetrycznością, jeśli chodzi o wielkość (powierzchnia Gubina wynosi ok. 21 km², a liczba ludności – 17 tys., w Guben odpowiednio – 44 km² i ok. 20 tys.).

Na podstawie badań Dolińskiej [Dolińska i in. 2013] można stwierdzić, iż większość mieszkańców Gubina często odwiedzała miasto po drugiej stronie rzeki granicznej (ok. 80% brało udział w praktykach transgranicznych różnego typu). Cele były zróżnicowane, ale dominowały wśród nich zakupy, ok. 93% wskazań wśród respondentów (spacery ok. 76%, spotkania ze znajomymi ok. 40%, cele kulturalne ok. 33%). Mieszkańcy Gubina postrzegają sąsiednich Niemców głównie jako turystów i klientów (po ok. 80% wskazań), ale należy podkreślić, iż często również jako przyjaciół i sąsiadów (po ok. 60%) [Dolińska i in. 2013].

Bardzo ważny z punktu widzenia transgranicznej otwartości placówek usługowych jest poziom cen w sąsiadujących krajach. Ceny żywności w 2012 r. w Polsce kształtowały się na poziomie 60%, a napojów niealkoholowych 79% średniej dla UE 27, natomiast ceny tych artykułów w Niemczech były zdecydowanie wyższe – żywność 106%, napoje niealkoholowe 104% średniej unijnej (ceny alkoholi w Niemczech były niższe) [Kurkowiak 2013]. Biorąc pod uwagę ceny tytoniu, dysproporcja była jeszcze większa (w Niemczech 102%, a w Polsce 58% średniej UE). Natomiast ceny m.in. artykułów RTV/AGD, odzieży były bardziej symetryczne. Wyrównywanie się cen spowodowało zdecydowany spadek znaczenia handlu bazarowego w porównaniu z latami 90. Dodatkowo przyczynił się do tego między innymi rozwój supermarketów, co także miało negatywny wpływ na handel detaliczny. W latach 90. ruch był głównie jednostronny – niemieccy klienci przybywali na zakupy do Polski. Natomiast w późniejszym okresie asymetria cen nie była już tak duża, a klienci z Polski stanowili coraz większy odsetek klientów po stronie niemieckiej [Kulczyńska 2010]. Niemieccy klienci korzystali z wciąż niższych cen żywności oraz usług (szczególnie fryzjerskich, kosmetycznych, dentystycznych).

4. Analiza empiryczna

Zarówno w polskiej, jak i niemieckiej części miasta badaniem objęto obszary centralne, stanowiące miejsce koncentracji działalności usługowej. W Gubinie podmioty z badanego obszaru charakteryzowało znaczne rozproszenie, z obszarami koncentracji wzdłuż głównych ulic oraz rynku, w Guben natomiast podmioty gospodarcze wyraźnie koncentrowały się wzdłuż ulic prowadzących od przejścia granicznego do centrum miasta. Rozmieszczenie firm było efektem historycznie uwarunkowanego procesu rozwoju przestrzennego miast (np. rynek po stronie polskiej, główna ulica od przejścia granicznego do centrów miast sąsiednich), a w przypadku niemieckiego Guben wynikało także z charakteru handlu cechującego się mniejszym udziałem małych sklepów detalicznych.

W strukturze rodzajowej badanych firm wyraźnie widoczna była dominacja placówek handlu detalicznego (co jest powszechne w strukturze rodzajowej podmiotów gospodarczych w miastach), po stronie polskiej stanowiły one 60% badanych instytucji, po niemieckiej ok. 52%. W niemieckim Guben wyraźnie większy

był udział m.in. restauracji, biur nieruchomości, a mniej było podmiotów handlowych (tab. 1). Wynika to przede wszystkim z charakteru sieci handlowej (dominacja supermarketów) oraz pewnych odmienności po stronie popytu, np. w przypadku restauracji czy też biur nieruchomości.

Tabela 1. Udział podmiotów gospodarczych w wybranych kategoriach w obszarach centralnych miasta podzielonego Gubin/Guben w 2011 r. (w %)

Rodzaj działalności	Gubin	Guben	Rodzaj działalności	Gubin	Guben
Sklep odzieżowy	15	10	Bar	3	1
Sklep spożywczy	15	5	Apteka	2	2
Salon fryzjerski, salon kosmetyczny	12	4	Sklep z art. papierniczymi	2	5
Sklep meblowy	4	–	Sklep monopolowy	2	–
Bank	4	3	Kawiarnia	1	8
Restauracje	3	7	Biuro podróży, informacja turystyczna	1	6
Sklep obuwniczy	3	–	Biuro nieruchomości	–	4
Jubiler	3	3	Inne	27	42
Kantor wymiany walut	3	–			

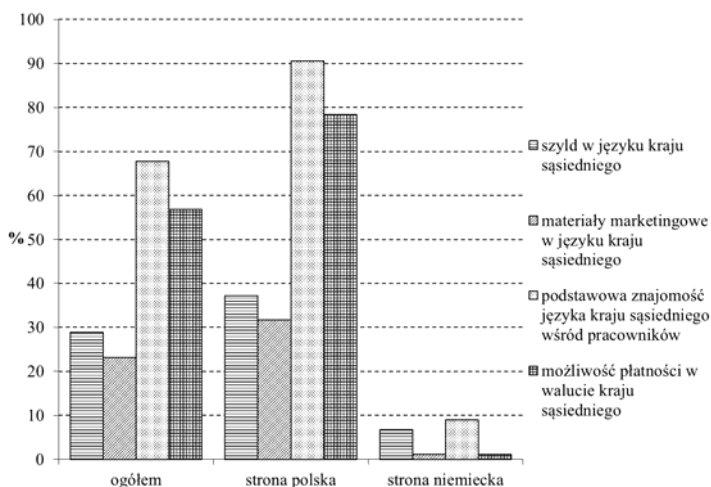
Źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji terenowej.

Charakterystyczny był znaczny udział sklepów spożywczych w polskim Gubinie (szczególnie w pobliżu mostu granicznego), co jest warunkowane zapotrzebowaniem miejscowym, ale także popytem na polskie artykuły spożywcze wśród klientów niemieckich z uwagi na ich jakość, a przede wszystkim niższą cenę. Bezpośrednim powodem wysokiego udziału salonów fryzjerskich i kosmetycznych w Gubinie (również w pobliżu byłego przejścia granicznego) jest zapotrzebowanie ze strony klientów niemieckich (12%, z tego większość to usługi fryzjerskie). Z uwagi na niższą cenę niż w salonach niemieckich i zadowalającą jakość są one częstym powodem odwiedzin polskiej części miasta przez mieszkańców niemieckiego Gubenu. W Guben natomiast wyraźnie więcej niż po polskiej stronie było restauracji i kawiarni oraz biur podróży (częstsze korzystanie z ich usług przez Niemców niż Polaków, m.in. ze względu na ich większe dochody), a także biur nieruchomości (większe zapotrzebowanie wynikające m.in. z wyludniania się Gubenu i dużej liczby wolnych lokali). Tylko po polskiej stronie zlokalizowane były kantory wymiany walut, po stronie niemieckiej one nie występowały w ogóle, co częściowo wynikało z pewnością z powszechnej możliwości płatności w euro w firmach usługowych w Gubinie (i popularności kart płatniczych, co redukuje znaczenie posiadania gotówki w walucie kraju dokonywania zakupów).

Należy zauważyć, iż również mieszkańcy polskiego Gubina udają się na zakupy do Gubenu. Wśród polskich klientów popularne są zakupy sprzętu RTV/AGD, art. chemicznych oraz ubrań (z uwagi na przeświadczenie o wyższej jakości bądź też niższą cenę), dokonywane głównie w centrach handlowych [Dolińska i in. 2013; Kulczyńska 2010].

Widoczne było, iż w przestrzeni miasta podzielonego Gubin/Guben to jego polska część w stopniu zdecydowanie większym niż niemiecka charakteryzuje się podażą nakierowaną na klientów zza granicy. Wydaje się, iż wynika to z jednej strony z dużego popytu wśród mieszkańców niemieckiego Guben np. na usługi fryzjerskie i równocześnie dużo niższych cen na te usługi po stronie polskiej. Można przypuszczać, iż jakkolwiek różnice cenowe stanowią główny czynnik warunkujący mobilność zakupową mieszkańców Gubin/Guben, to istotna jest też jakość oraz szeroka gama produktów.

Biorąc pod uwagę analizowane cechy transgranicznej otwartości firm, zauważa się bardzo duże różnice pomiędzy badanymi miastami (rys. 1). W Gubinie stopień otwartości transgranicznej placówek usługowych był bardzo wysoki (37% firm posiadało banner, a 32% materiały informacyjne w języku niemieckim, w prawie 80% można było płacić w euro, a w niemalże wszystkich komunikować się po niemiecku). Natomiast w niemieckim Guben udział firm posiadających jakąkolwiek cechę świadczącą o ich otwartości na klientów z Polski był bardzo niski (nie przekraczał 10%). Świadczy to o wyraźnej asymetrii transgranicznej otwartości placówek usługowych na klientów z drugiej strony granicy w przestrzeni miasta podzielonego. W Gubinie wśród firm polskich obecność wszystkich czterech cech transgranicznych była częsta, natomiast po niemieckiej stronie udział firm charakteryzujących się posiadaniem jakiegokolwiek z badanych cech był bardzo niski, przy tym najczęstsza była znajomość języka polskiego (zwykle wynikająca z faktu, iż pracownikami byli tam Polacy).

Rys. 1. Transgraniczna otwartość placówek usługowych w mieście podzielonym Gubin/Guben

Źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji terenowej.

Biorąc pod uwagę kwestie otwartości transgranicznej podmiotów usługowych w kontekście przestrzennym, zaobserwowano istotne różnice pomiędzy polską i niemiecką częścią miasta. Po polskiej stronie udział firm posiadających banner w języku niemieckim czy też materiały informacyjne był znaczny, szczególnie w centrum i przy głównej drodze prowadzącej do niego od przejścia granicznego. Natomiast po stronie niemieckiej takich podmiotów było zaledwie kilka, i to wyłącznie w pobliżu mostu granicznego. Podobnie w przypadku możliwości płatności w walucie sąsiada, a także znajomości języka: w Gubinie było to powszechne, w niemieckim Guben stanowiło sytuację wyjątkową (zaledwie kilka placówek w pobliżu przejścia granicznego). Charakter przestrzenny otwartości transgranicznej miał zatem układ bardzo asymetryczny, z obserwowaną dużą otwartością na klientów zza granicy wśród placówek polskich i bardzo małą otwartością wśród firm po stronie niemieckiej.

Analiza rozkładu przestrzennego podmiotów gospodarczych z uwzględnieniem cech otwartości transgranicznej pozwala na wskazanie kilku prawidłowości. Wyraźnie widoczne było, iż bliskość miejsca przekraczania granicy miała wpływ na otwartość transgraniczną. Jednostki, które były zlokalizowane w pobliżu mostu na rzece granicznej, częściej charakteryzowały się otwartością na klientów z drugiej strony granicy niż jednostki od niego oddalone. Prawidłowość ta obserwowana była również w niemieckim Guben, gdzie te nieliczne podmioty z jakąkolwiek cechą otwartości zlokalizowane były właśnie w pobliżu przejścia granicznego.

5. Zakończenie

Otwartość transgraniczna firm usługowych kształtowała się w odmienny sposób w przestrzeni badanego miasta podzielonego. Charakteryzowała się ona zdecydowaną asymetrycznością, z wyraźną dużą otwartością firm polskich na klientów niemieckich i jej brakiem wśród firm w niemieckim Guben. Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, iż względna symetryczność miast z punktu widzenia ich wielkości, liczby mieszkańców czy też bliskości obu centrów miejskich nie miała przełożenia na symetrię otwartości transgranicznej. Mimo bowiem istnienia takiego układu w przypadku miasta podzielonego Gubin/Guben, charakter otwartości był zupełnie odmienny. Jakkolwiek duża dostępność i łatwość przemieszczania się między obiema częściami miasta miała wpływ na generowanie transgranicznej mobilności zakupowej mieszkańców, to jednak nie wpływała na otwartość transgraniczną firm w centrach obu miast. Należy przypuszczać, iż w największym stopniu na poziom otwartości wpływały różnice cen wybranych produktów i usług, jakość i zróżnicowanie oferty, poziom dochodów, a także różnice kulturowe. Wydaje się, iż zjawisko turystyki zakupowej generowane przez zróżnicowanie cen produktów i usług należy ocenić pozytywnie, gdyż w sposób bezpośredni wpływa na możliwość uzyskiwania większych dochodów z handlu i usług, a w sposób pośredni ma też wpływ na osvajanie się mieszkańców z przestrzenią miasta sąsiedniego. Należy podkreślić przy tym, iż w kontekście możliwości kształtowania

wspólnych procesów rozwoju dla całego miasta podzielonego z pewnością korzystniejszy jest układ symetryczny pod różnym względem, w tym także otwartości transgranicznej placówek usługowych.

Literatura

- Ackleson J., *Constructing Security on the U.S.-Mexico border*, „Political Geography” 2005, no. 24.
- Arreola D., *Border-City Idee Fix*, „Geographical Review” 1996, vol. 86(3).
- Bygvrå S., Westlund H., *Shopping behaviour in the Øresund region before and after the establishment of the fixed link between Denmark and Sweden*, „GeoJournal” 2004, no. 61.
- Dolińska K. i in., *Instrumentalność vs autoteliczność praktyk transgranicznych mieszkańców Zgorzelca i Gubina*, „Opuscula Socjologica” 2013, nr 2.
- Dołzbłasz S., *Cross-border co-operation in the euroregions at the Polish-Czech and Polish-Slovak borders*, „European Countryside” 2013, vol. 5(2).
- Dołzbłasz S., *Transborder relations between territorial units in the Polish-German borderland*, „Geographia Polonica” 2012, vol. 85(3).
- Dołzbłasz S., Raczek A., *Transborder openness of companies in a divided city. Zgorzelec/Görlitz case study*, „Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie” 2012, vol. 103(3).
- First ESPON Synthesis Report*, European Union, 2013.
- Gerber J., Lara F., de la Parra C., *Re-imagining the U.S.-Mexico Border: Policies towards a more competitive and sustainable transborder region*, „Global Economy Journal” 2010, vol. 10(4).
- Knippschild R., *Cross-border spatial planning: understanding, designing and managing cooperation processes in the German-Polish-Czech Borderland*, „European Planning Studies” 2011, vol. 19(4).
- Krätke S., *Regional integration or fragmentation? The German-Polish Border Region in a New Europe*, „Regional Studies” 1999, vol. 33(7).
- Krätke S., Borst R., *EU Eastern enlargement and the configuration of German-Polish inter-firm linkages*, „Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie” 2007, no. 98.
- Kulczyńska K., *The Gubin-Guben transborder urban complex as an arena of consumer behaviour*, „Bulletin of Geography Socio-economic Series” 2010, no. 14.
- Kurkowiak B., *Comparative price levels for food, beverages and tobacco*, „Statistics in focus”, 15/2013, Eurostat, 2013.
- Leimgruber W., *Boundaries and transborder relations, or the hole in the prison wall: On the necessity of superfluous limits and boundaries*, „GeoJournal” 2005, no. 64.
- O’Dowd L., *From a ‘borderless world’ to a ‘world of borders’: bringing history back in*, „Environment and Planning D: Society and Space” 2010, vol. 28(6).
- Polacy o Niemcach*, Komunikat z badań, BS/79/2011, CBOS, Warszawa 2011.
- Reitel B., *Governance in cross-border agglomerations in Europe – the examples of Basel and Strasbourg*, „Europa Regional” 2006, vol. 14(1).
- Roper S., *Cross-border and local co-operation on the island of Ireland: An economic perspective*, „Political Geography” 2007, vol. 26(5).
- Topaloglou L. i in., *A border regions typology in the enlarged European Union*, „Journal of Borderlands Studies” 2005, vol. 20(2).
- Vaishar A. i in., *Contemporary development of peripheral parts of the Czech-Polish borderland: case study of the Javorník area*, „Geographia Polonica” 2013, vol. 86(3).
- Van der Velde M., Sperings B., *Consumer mobility and the communication of difference: Reflecting on cross-border shopping practices and experience in the Dutch-German Borderland*, „Journal of Borderlands Studies” 2010, no. 25.
- Van Houtum H., *Internationalisation and mental borders*, „Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie” 1999, no. 90.